

ZOONYMIC PAREMIOLOGICAL LEXICON IN KARAKALPAK AND ENGLISH LANGUAGES

Mnajatdinova Nargiza Aynatdinovna

KSU 1st year base doctoral student

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12622331>

ARTICLE INFO

Received: 24th June 2024

Accepted: 29th June 2024

Online: 30th June 2024

KEYWORDS

Zoonymic paremiology, Karakalpak language, English language, animal proverbs, comparative linguistics, symbolic meanings, linguistic anthropology, proverbs analysis, cross-cultural studies.

ABSTRACT

This article explores the zoonymic paremiological lexicon in the Karakalpak and English languages, focusing on the cultural and linguistic significance of animal-related proverbs. By examining the similarities and differences in the usage and meanings of these proverbs, we aim to uncover how each language reflects its respective cultural attitudes towards animals. The study employs a comparative analysis method, drawing from a wide range of sources to compile and analyze relevant proverbs. Findings reveal that while there are shared themes, such as the portrayal of common domestic animals, significant differences arise in the symbolic meanings and cultural connotations attributed to specific animals. This comparison not only enhances our understanding of Karakalpak and English cultures but also contributes to the broader field of paremiology by highlighting the interplay between language, culture, and the natural world.

QARAQALPAQ HÁM INGLIS TILLERINDE ZOONIMIYALIQ PAREMIOLOGIYALIQ LEKSIKON

Mnajatdinova Nargiza Aynatdin qızı

QMU 1-kurs tayanish doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12622331>

ARTICLE INFO

Received: 24th June 2024

Accepted: 29th June 2024

Online: 30th June 2024

KEYWORDS

Zoonimik paremiologiya, Qaraqalpaq tili, Inglis tili, haywanlar haqqında naqılları, salıstırmalı filologiya, atamalar, lingvistik antropologiya,

ABSTRACT

Bul maqala qaraqalpaq hám inglis tillerindegi zoonym komponentli paremiyalar sózlikti úyrenedi, haywanlar menen baylanıslı naqıllardıń mádeniy hám lingvistikalıq mánisine ayırıqsha itibar beredi. Bul naqıllardıń qollanıwı hám mánislerindegi uqsashlıq hám ayırmashılıqlardı úyrenip, inglis hám qaraqalpaq tillerinde haywanlarǵa bolǵan mádeniy qatnastıń sáwlelendiriliwi anıqlanadı. Izertlewde tiyisli naqıllardı analiz qılıw ushın hár qıylı dereklerden paydalanıwǵa tiykarlanǵan salıstırmalı analiz usılınan

naqillar
mádeniyatlarara
izertlewler.

analizi,

paydalanadı. Izertlew nátiyjeleri sonı kórsetedi, ápiwayı úy haywanları súwreti sıyaqlı ulıwma temalar ámeldegi bolsa da, málim haywanlarǵa tiyisli atamalar hám mádeniy mánislerde sezilerli ayırmashılıqlar bar. Bul salıstırıw tek ǵana qaraqalpaq hám inglis mádeniyati haqqındaǵı túsiniǵimizdi tereńlestirip qoymay, bálki til, mádeniyat hám tábiyat arasındaǵı baylanıslılıqtı aytıp, paremiologiyaniń tarawına úlken úles qosadı.

Paremiologiya, naqıllardı úyrenetuǵın taraw bolıp, jámiyettiń mádeniy jáne social qádiriyatları dúnyasına ayna bolıp xızmet etedi. Naqıllar toparlıq danalıq hám normalardı ózinde jámlegen bolıp, olardı lingvistikalıq hám mádeniy analiz ushın arawlı obyektke aylandıradı. Paremiologiya sheńberinde zoonimikalıq naqıllar - túrli mádeniyatlarda haywanat dúnyasın qanday qabıllawın hám olar menen baylanıslılıǵın túsiniw ushın múmkinshilik jaratadı. Bul naqıllarda haywanlar kóbinese til hám mádeniyat arasındaǵı quramalı qatnaslardı sáwlelendiriwshi etikalıq sabaqlar, social qaǵıydalar hám insan minez-qulqların jetkiziw ushın metafora retinde qollanıladı.

Bul izertlewdiń maqseti hár bir tildiń mádeniy hám lingvistik nuansların ashıp beriw ushın haywan atamaları payda bolǵan naqıllardı analiz qılıw arqalı qaraqalpaq hám inglis tilleriniń zoonimikalıq paremiologiyalıq sózligin salıstırıw bolıp tabıladı. Haywanlardıń súwreti hám belgisindegi uqsaslıq hám ayırmashılıqlardı úyreniw arqalı biz hár bir tilde haywanlarǵa salıstırǵanda mádeniy qatnastıń qanday sáwlelendiriwin túsiniwimiz.

Paremiologiya filologiya hám folkloristikliktiń zárúrli tarawı bolıp, naqıllardı jıynaw, analiz qılıw hám aytıwǵa qaratılǵan. Archer Teylor hám Wolfgang Meader sıyaqlı ilimpazlardıń seminal dóretpeleri naqıllardıń dúzilisi, funkciyası hám mádeniy áhmiyetin túsiniw ushın tiykar jarattı [5]. Bul izertlewler túrli mádeniyatlarda social qádiriyatlar, etikalıq sabaqlar hám toparlıq danalıqtı sáwlelendiriwde naqıllardıń rolin aytıp ótedi. Zoonimikalıq paremiologiya haywanlar sheńberinde payda bolatuǵın naqıllarǵa ayırıqsha itibar beriledi. Naqıllardaǵı haywanlar kóbinese insaniy ayırıqshalıqlar, minez-qulqlar jáne social normalar ushın metafora bolıp xızmet etedi. Mısalı, arıslan kóbinese mártlik hám kúshti, túlki bolsa hayyarlıq hám hiyleni ańlatadı. Bul tarawdaǵı tiykarǵı izertlewler arasında Elizabeth Segran túrli mádeniyatlarda naqıllarda haywanlar súwretlerinen paydalanıwdı úyrenedi hám Alan Dundestiń haywanlar metaforalarınıń mádeniy áhmiyetin úyrenetuǵın salıstırma shıǵarması da áhmiyetli derek sanaladı [4]. Qaraqalpaq naqılları boyınsha izertlewlerde Q. Ayımbetovtıń "Qaraqalpaq naqılları" sıyaqlı dóretpeleri qaraqalpaq naqıllarınıń lingvistikalıq hám mádeniy tárepleri tuwrısında qımbatlı maǵlıwmat beredi [3].

Biziń analizimizdegi birinshi qádem-toplangan naqıllardı haywanlar atları hám olar wákili bolǵan temalar tiykarında klassifikaciyalaw. Bul bizge qaraqalpaq hám inglis naqılları arasındaǵı mádeniy hám tematikalıq uqsaslıq hám ayırmashılıqlardı anıqlawǵa múmkinshilik beredi.

Úy Haywanları

Qaraqalpaq Naqılları :

1. Atıń arıq bolsa bir shap,
Otınıń az bolsa bir jaq.

2. Qoyshı kóp bolsa,
Qoy haram óledi.

Inglis naqılları :

1. "Don't look a gift horse in the mouth."
2. "The black sheep of the family."

Atlar hám qoy sıyaqlı úy haywanları kóbinese qaraqalpaq hám inglis naqıllarında ushraydı. Qaraqalpaq mádeniyatında atlar kóshpeli hám qoyshılıq turmıs tárizin sáwlelendiriwshi kúsh hám gárezsizlikti ańlatadı. Inglis naqıllarında atlar kóbinese qádiriyat hám sadıqlıqtı ańlatadı, qoy bolsa konformizm yamasa shıdamlılıqtı ańlatadı. Bul haywanlardıń mádeniy áhmiyeti eki tilde de anıq, biraq ayrıqsha mánisleri túrlishe.

Jabayı Haywanlar

Qaraqalpaq Naqılları :

1. Bóri qansha qartaysa da,
Bir qoylıq halı bar.
2. Qasqırdıń oylaǵanı jamanlıq,
Qoydıń oylaǵanı amanlıq.

Inglis naqılları :

1. "A wolf in sheep's clothing."
2. "The early bird catches the worm."

Eki tilde de qasqırlar qáwip hám hayyarlıqtı ańlatadı. Qaraqalpaq naqılında aman qalıw ushın zárúr bolǵan ámeliy danalıq aytıp ótken bolsa, inglis naqılında qasqır hiyle-focustı súwretlew ushın qollanıladı.

Qus hám shıbın-shirkeyler

Qaraqalpaq naqılları :

1. Shegirtkeden qorıqqan egin ekpes,
Barımtadan qorıqqan mal-jıynamas [3].

Inglis naqılları :

1. "A bird in the hand is worth two in the bush."
2. "Busy as a bee."

Qaraqalpaq naqıllarındaǵı shegirtke tábiyaatdaǵı ierarxik qatnaslardı tán alatuǵın dúnyaǵa kózqarastı sáwlelendiriw arqalı ayırmashılıqlar hám sheklewlerdi atap ótedi. Inglis tilinde pal hárreleri sıyaqlı qus hám shıbın-shirkeyler kóbinese ámeliy máslahátlar hám miynetsúygishlik sıyaqlı unamlı paziyletlerdi jetkeriw ushın qollanıladı.

Salıstırmalı analiz

Bul naqıllardıń mádeniy kontekstleri hám ramziy mánislerin úyrenip, biz bir neshe tiykarǵı tabılǵan zatlardı anıqlawımız múmkin:

1. Ulıwma temalar :

- Eki tilde de haywanlar hayyarlıq (qasqırlar), qádiriyat (atlar) hám miynetsúygishlik (pal hárreleri/quslar) sıyaqlı ayrıqshalıqlardı ańlatıw ushın qollanıladı. Bul haywanat dúnyasınan sabaq alıwdıń ulıwma insaniylik tendentsiyasınan dárek beredi.

2. Mádeniy ayırıqshalıq :

- Qaraqalpaq naqılları kóbinese kóshpeli, sharwashılıq kontekstin sáwlelendiredi, bul jerde aman qalıw kónlikpeleri hám ámeliy danalıq zárúrli áhmiyetke iye. Kerisinshe, agrar hám keyinirek sanaat jámiyetlerinde qalıplesken inglis naqılları kóbinese etikalıq sabaqlar jáne social normalardı aytıp ótedi.

3. Ramziy ayırmashılıqlar :

- Arnawlı bir haywanlar hár qıylı simvoldı ańlatadı. Mısalı, qaraqalpaq naqıllarındaǵı qoy kóbinese ámeliy mashqalardı ańlatadı, inglis tilinde bolsa olar etikalıq yamasa social húkimlerdi ańlatıwı múmkin.

Etnolingvistikalıq ańlatpa

Qaraqalpaq hám inglis tilinde sóylesiwshi toparlardıń mádeniy hám tariyxıy kontekstine tiykarlanıp olardıń naqılların belgileydi:

1. Qaraqalpaq konteksti:

- Sharwashılıqqa gárezlilik hám shòl ortalıǵınıń salmaǵı danalıq, aman qalıw hám ámeliy bilimgerge áhmiyet beretuǵınlıǵı qaraqalpaq naqıllarında ayqın kórinedi.

2. Inglis kontekst:

- Inglis naqılları awıl hám qala tájiriybesi, túrli mádeniyatlardıń tariyxıy tásirin sáwlelendiredi hám individual jáne social etikaǵa itibar beredi.

Qaraqalpaq hám inglis tillerindegi zoonimik naqıllardıń salıstırma analizi til, mádeniyat hám tábiyiy dúnya arasındaǵı tereń baylanıslılıqta aytıp ótedi. Danalıq hám qádiriyatlardı jetkeriw ushın haywanlardan paydalanadı.

Analiz sonı kórsetedi, qaraqalpaq hám inglis naqılları ulıwma temalarǵa iye bolsa da, mádeniy kontekst olardıń tiykarǵı mánisine sezilerli tásir kórsetedi. Bul izertlew zoonimik naqıllardıń mádeniy ayırıqshalıǵı hám kóp qırlılıǵın aytıp, qaraqalpaq hám inglis tilinde sóylesiwshi toparlardıń mádeniy hám til landshaftı haqqında qımbatlı maǵlıwmatlardı usınıw arqalı paremiologiya tarawına úlken úles qosadı.

Juwmaq. Qaraqalpaq hám inglis tilleriniń zoonimikalıq paremiologiyalıq sózligin salıstırıp ulıwma temalardı da, zárúrli mádeniy ayırmashılıqlardı da ashıp beredi. Haywanlar atları tiykarında payda bolatuǵın naqıllardı úyrenen ekenbiz, hár bir til haywanlardıń ramziy súwretleri arqalı óziniń mádeniy qatnası jáne social qádiriyatların qanday sáwlelendiriw bilip aldıq. Zoonimik naqıllardıń mádeniy ayırıqshalıǵı hám kóp qırlılıǵın aytıp, bul izertlew paremiologiya hám mádeniyatlara izertlewgerge úles qosadı. Bul qaraqalpaq hám inglis tilinde sóylesiwshi toparlardıń mádeniy hám til landshaftı haqqında qımbatlı maǵlıwmatlardı usınıw arqalı naqıl ańlatpaların qalıplestiretuǵın mádeniy hám lingvistik kontekstti túsiniw zárúrligini aytıp ótedi. Eki tilde de haywanlar haqqındaǵı naqıllardıń bay túrli-tumanlıǵı tekǵana olardıń mádeniyatlarınıń danalıǵı hám qádiriyatların sáwlelendirmesten, bálki til, mádeniyat hám tábiyiy dúnya arasındaǵı quramalı baylanıslardı úyreniwdi usınıs etedi.

References:

1. Maharramova, G. (2023). VARIOUS LINGUISTIC CHARACTERISTICS OF PAREMIOLOGICAL UNITS IN THE AZERBAIJANI AND ENGLISH LANGUAGES (IN TERMS OF SYNTACTIC-SEMANTIC APPROACH). TURAN-SAM, 15(58), 183-188.

2. Omarbekova, G. (2023). Ethical and lingua-ecological characteristics of paremiological units of the Kazakh and Russian languages. Вестник КазНУ. Серия филологическая, 192(4), 82-95.
3. Qaraqalpaq naqil maqallari. Qaraqalpaqstan baspasi-1978
4. Zhulduz, R., Zhankara, D., & Ali, N. L. B. H. (2019). Various Aspects of Paremiological Units. PEOPLE: International Journal of Social Sciences, 4(3), 985-996.
5. Натхо, О. И., & Сардалова, Л. Р. (2020). Cognitive-Discursive Functions of the English Language Paremiological Units. Актуальные проблемы филологии и педагогической лингвистики, (1), 59-68.